

สถานภาพการศึกษาวรรณกรรมพระสงฆ์ไทยในรอบ 1 ทศวรรษ
(พ.ศ. 2553-2563) : กรณีศึกษางานที่ปริวรรตโดย พระอริยานุวัตร เขมจารี
Status of Studying Literature Written by Thai Monks in Decade
(2010-2020) : Case Study of Transliterated Work by
Pra Ariyanuwat Kamacharee

เจียรณพัฒน์ เมืองหลวง / hiennaphat Muengluang

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Faculty of Humanities and Social Sciences Yala Rajabhat University

ลาซูไรดา เจะนิ / Suraida Jehni

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Faculty of Humanities and Social Sciences Yala Rajabhat University

ศิริวรรณ เจียรชัชวาลวงศ์ / Siriwan jianchatchawanwong

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Faculty of Management Science Yala Rajabhat University

วันที่รับบทความ 4 ธันวาคม 2566 / แก้ไขบทความ 20 ธันวาคม 2566 / ตอรับบทความ 25 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อจัดประเภทวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี 2) เพื่อสังเคราะห์สถานภาพงานวิจัยที่ใช้ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า งานวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี มีทั้งหมด 122 เรื่อง สามารถนำมาจัดแบ่งตามประเภทของวรรณกรรมได้ทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ 1. ชาดก 2. นิทานพื้นบ้าน 3. ตำนาน 4. วรรณกรรมประกอบพิธีกรรม 5. วรรณกรรมคำสอน และ 6. ปกิณกะ โดยนิทานพื้นบ้านเป็นงานที่พระอริยานุวัตร เขมจารี ปริวรรตเอาไว้มากที่สุด สำหรับการศึกษาสถานภาพงานวิจัยที่เกิดจากการใช้ผลงานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี เป็นกรณีศึกษาพบว่า มีงานวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 17 เรื่อง แบ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 16 เรื่อง รายงานการวิจัยเฉพาะบุคคล จำนวน 1 เรื่อง ส่วนสถาบันการศึกษาที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี เป็นกรณีศึกษามากที่สุดคือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่างานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และสืบทอดวรรณกรรมอีสาน โดยยังคงได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักวิจัยในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนว่าวรรณกรรมอีสานยังดำรงอยู่ในบริบทสังคมและภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในมิติวรรณคดีท้องถิ่น

จึงควรค่าแก่การต่อยอดศึกษา การสำรวจสถานภาพนี้จึงช่วย “ส่องทาง” ให้เห็นสถานภาพทิศทางการศึกษาเป็นแนวทางการวิจัยเพื่อการต่อยอดวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี ในอนาคต

คำสำคัญ : สถานภาพการศึกษา, วรรณกรรมพระสงฆ์ไทย, งานปริวรรต, พระอริยานุวัตร เขมจารี

Abstract

This article aimed at studying the transliterated local literature from palm leaf manuscripts into Thai language. The transliterated data belonged to Phra Ariyanuwat Kemacharee and other studying of him then classifying the types of literature including surveying the research status furthering from his studying. The result found that 122 titles of transliterated work were classified into 5 groups; Jataka, folktales, legend, literature for ceremony, didactic – homily, and miscellaneous. The most found was folktale. The research status furthering from Phra Ariyanuwat Kemacharee found that there were 17 types; graduate thesis for 16, and 1 research. The educational institute most used his works was Mahasarakham university. This study pointed that the transliterated and writings written by Phra Ariyanuwat Kemacharee were worth for preserving and inheriting E-san literature and still receiving an interest from the graduate researchers. This reflected E-san literature still existing in changing context therefore in a dimension of local literature should have been studied further. The survey of research status helped to shine the shift of study and being the concept for studying literatures transliterated by Phra Ariyawat Kemacharee in the future.

Keywords : status, Thai monk’s literature, Phra Ariyanuwat Kemacharee

บทนำ

ในช่วงที่พระอริยานุวัตร เขมจารี เจ้าอาวาสวัดมหาชัยยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้จัดให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลาน โดยท่านได้เก็บรวบรวม ตลอดจนนำมาชำระและปริวรรตเป็นตัวอักษรปัจจุบัน พร้อมกับพิมพ์เผยแพร่ นอกจากนี้ท่านยังเป็นอาจารย์พิเศษ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ท่านได้จากการปริวรรตคัมภีร์ใบลานและวรรณคดีอีสานให้กับนิสิตนักศึกษา ครู อาจารย์และผู้สนใจ การที่ปราชญ์ท้องถิ่นอย่างพระอริยานุวัตร เขมจารี ให้ความสนใจ และใส่ใจในการอนุรักษ์ฟื้นฟูคัมภีร์ใบลาน ซึ่งขณะนั้นนับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่มีการนำองค์ความรู้ภายในคัมภีร์ใบลานออกมาถ่ายทอดในรูปแบบวิชาการ โดยได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากนักวิชาการ อาจารย์ ผู้สนใจของสถาบันต่างๆ ทำให้วัดมหาชัยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและเป็นสังคมของนักวิชาการท้องถิ่นที่มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสถาบันการศึกษาเหล่านั้น

ได้เล็งเห็นความสำคัญของท่าน และถวายรางวัลเกียรติคุณต่างๆ โดยในปี พ.ศ. 2523 ได้รับปริญญา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาศาสตร์และวรรณคดีไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2524 ได้รับเชิดชูเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และ พ.ศ. 2533 ได้รับพระราชทานรางวัลรางวัลพระเกี้ยวทองคำ ผู้ส่งเสริมภาษาดีเด่น จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกียรติคุณเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งยืนยันคุณค่าประโยชน์ที่ท่านมอบให้กับวงการวิชาการ

หลังจากพระอริยานุวัตร เชมจारी มรณภาพในวันที่ 16 กรกฎาคม 2534 ส่งผลให้การอนุรักษ์พันพุ่ม คัมภีร์ใบลาน ตลอดจนผลงานต่างๆ ที่ท่านได้เพียรพยายามปรัรรมมาตลอดชีวิต รวมถึงพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรม หอถื่นวัดมหาชัย ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เคยดำเนินอย่างต่อเนื่องหยุดชะงักลง แม้จะมีผู้สนใจศึกษาของคความรูในเวลาต่อมาก็ต้องประสบอุปสรรคหรือข้อขัดข้องหลายประการจากปัจจัยต่างๆ ทั้งนี้คัมภีร์ใบลานบางส่วนได้เกิดชำรุดเสียหาย เนื่องจากขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ขาดการดูแล ทำความสะอาด ทำให้เกิดความชื้นหรือไม้ก็โดนสัตว์กัดแทะ เสื่อมสลายไปเป็นจำนวนมาก

หลังจากที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามก่อตั้งโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคามขึ้น ก็ได้มีการฟื้นฟูการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน โดยจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน หอถื่นวัดมหาชัย และนำผลงานปรัรรมคัมภีร์ใบลานของพระอริยานุวัตร เชมจारी ซึ่งอยู่ในรูปแบบของเอกสารตัวเขียนในสมุดมาชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่ ทำให้ผลงานวรรณกรรมอีสานเป็นที่รู้จักของกลุ่มผู้สนใจ จนมีนิสิตนักศึกษา รวมทั้งนักวิจัยนำผลงานของท่านไปต่อยอดเป็นวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา และงานวิจัยเฉพาะบุคคล นับเป็นสิ่งยืนยันได้เป็นอย่างดีว่าพระอริยานุวัตร เชมจारी เป็นปราชญ์ด้านวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน

เมื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า ที่ผ่านมามีงานศึกษาสถานภาพงานเขียนและวรรณกรรมที่ปรัรรมโดยพระอริยานุวัตร เชมจारी คือ งานของ ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร เรื่อง *พระอริยานุวัตร เชมจारीกับการคนควาคัมภีร์ใบลานภาษาและวรรณคดีอีสาน (2545)* งานเรื่องนี้เป็นงานวิจัยที่นำเสนอในเวทีการประชุมระดับชาติ เอกสารประกอบงานสัมมนาโครงการสัมมนาระดับภูมิภาคเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประเภทเอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วันที่ 27-29 สิงหาคม 2554 โดยมุ่งศึกษาประวัติ ผลงานที่ปรัรรมและงานต่อยอดของท่าน แต่ยังมีได้นำงานของท่านมาจัดประเภท และสังเคราะห์สถานภาพงานวิจัยที่ต่อยอดจากงานของพระอริยานุวัตร เชมจारी ประกอบกับกลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเรื่องงานต่อยอดจากงานของท่านเป็นข้อมูลที่สิ้นสุดเมื่อปี พ.ศ. 2551 คือ วิทยานิพนธ์ของทิพย์วารี สงนอก เรื่อง *กระบวนทัศน์ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน (2551)* ผู้วิจัยจึงได้สำรวจเบื้องต้นพบว่า หลังจากวิทยานิพนธ์ของทิพย์วารี สงนอก ก็มีงานศึกษาต่อยอดจากงานของพระอริยานุวัตร เชมจारी อีกหลายเรื่องที่น่าสนใจ เช่น วิทยานิพนธ์ของพิพัฒน์ ประเสริฐสังข์ เรื่อง *วรรณกรรมชาดกพื้นบ้านอีสาน : ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านความเชื่อ วิถีชีวิต (2559)* และวิทยานิพนธ์ของกนกเนตร จันทะนิตย์ เรื่อง *สารัตถะและกลวิธี การนำเสนอในวรรณกรรมคำสอนสำนวนพระอริยานุวัตร เชมจारी (2561)* จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจ

ที่จะสังเคราะห์สถานภาพวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานที่ใช้งานปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี มาศึกษาต่อยอด อันจะทำให้เห็นทิศทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งพระสงฆ์ในท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ และยังทำให้เห็นข้อมูลภาพรวมงานวิจัยที่เป็นปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การต่อยอดเพื่อสร้างสรรค์งานวิจัยใหม่ๆ เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อจัดประเภทวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี
2. เพื่อสังเคราะห์สถานภาพงานวิจัยที่ใช้ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาสถานภาพงานวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี ครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้เขียนได้รวบรวมผลงานการปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นในภาคอีสานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้และนำมาจัดหมวดหมู่ตามประเภทของวรรณกรรม โดยมีขั้นตอนของการศึกษาดังนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล

- รวบรวมผลงานการปริวรรตวรรณกรรมจากคัมภีร์ใบลานของพระอริยานุวัตร เขมจารี
- รวบรวมผลงานการเขียนของพระอริยานุวัตร เขมจารี
- รวบรวมผลงานการศึกษาต่อยอดจากงานปริวรรตและงานเขียนของพระอริยานุวัตร เขมจารี

2. ชั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

- นำงานวรรณกรรมที่ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานของพระอริยานุวัตร เขมจารี มาจัดหมวดหมู่ โดยแบ่งตามประเภทของวรรณกรรม
- นำงานต่อยอดจากการศึกษาของพระอริยานุวัตร เขมจารี มาสังเคราะห์สถานภาพ โดยมุ่งเน้นสังเคราะห์บทความวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา และรายงานการวิจัยของหน่วยงานต่างๆ
- วิเคราะห์ข้อสังเกตและพัฒนาการงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมของพระอริยานุวัตร เขมจารี อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

3. ชั้นนำเสนอข้อมูล

- นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล มาเรียบเรียงให้เป็นระบบ และนำเสนอในรูปแบบของการเขียนบทความเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ขอบเขตของการศึกษา

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาและจัดหมวดหมู่งานวรรณกรรมและงานเขียนของพระอริยานุวัตร เขมจารี ที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว เครื่องมือการวิจัย คือ รายชื่อบัญชีวรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี และรายชื่องานเขียนของท่าน โดยไม่ได้นำต้นฉบับทั้งหมดมาศึกษา (ซึ่งเป็นข้อจำกัดของงานวิจัยเรื่องนี้) ส่วนการสังเคราะห์สถานภาพงานต่อยอดใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมีขอบเขตในการศึกษาด้านระยะเวลาของกลุ่มข้อมูล ตั้งแต่ พ.ศ. 2553-2563

ผลการศึกษาการจัดหมวดหมู่ผลงานที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร เขมจารี

ตามประเภทของวรรณกรรม

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี จากข้อมูลที่ได้จากโครงการอนุรักษ์ใบลาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการสำรวจผลงานปริวรรตครั้งแรกโดยอรรถ นันทจักร พบว่า ระบุเพียงจำนวนเรื่องแต่ไม่ได้ระบุชื่อเรื่อง ต่อมาได้มีการสำรวจอีกครั้ง และจัดเรียงเรียงข้อมูลเนื้อหาใหม่พบว่า มีเรื่องที่ท่านปริวรรต ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2530 มีทั้งสิ้น 122 เรื่อง มีทั้งที่ฉบับจัดพิมพ์แล้วและเขียนด้วยลายมือ เมื่อศึกษาชื่อเรื่องสามารถ จำแนกได้ตามประเภทของวรรณกรรม ดังนี้ 1) ชาดก 2) นิทานพื้นบ้าน 3) ตำนาน 4) วรรณกรรมประกอบ พิธีกรรม 5) วรรณกรรมคำสอน 6) วรรณกรรมพระพุทธศาสนา 7) ปกิณกะ รายละเอียด ดังนี้

1. ชาดก

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มชาดกแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 นิบาตชาดก ได้แก่ ลำพระเจ้า 10 ชาติ ปางเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเทมีย์ เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าจันทะโครพ เสวยพระชาติเป็นพรหมนารถ ลำเวสสันดรชาดก เทศน์มหาชาติอีสาน

1.2 ปัญญาสชาดกหรือชาดกนอกนิบาต ได้แก่ สังข์ปัดชาดก (วรรณคดีภาษาลาว) สังข์ปัดชาดกคำกลอน สุพรหมโมกขา ลำอุปกุศตผาบมาร ลำนะระชีวะชาดก ลำสุทนต์ชาดก บัระวงค์ชาดก พญาคันคาก (จักรพรรดิคักคากน้อยแล้วพญาเถนหลวง) พระเจ้าเลียบโลก พระเจ้าห้าพระองค์ พระเจ้าใช้ชาติ พุทธภูมิ (พระเจ้าห้าพระองค์) เมตไต่ยสูตร

2. นิทาน

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มนิทาน ได้แก่ ลำจำปาสี่ต้น ผาแดงนางไอ่ คัธเกศา (ผมหอม) นางผมหอม พญาไก่อแก้วหอมฮู นกกระจอก (ท้าววรกิต-นางจันทะสร) สีทน-มโนรา สุริวงค์ ขูลู-นางอ้ว พระลัก-พระราม ท้าวหงส์หิน สีทน-มโนรา (สำนวนเอกฉบับพิสดาร) บัวสม-บัวเหียว-บัวฮอง คัชชะนาม (ลูกช้าง-พญาชสาร) ท้าวลิ้นทอง กาทเกษ (ฉบับพิสดาร) ปลาแตก-ปลาสมอ ขุนทึง-ขุนเทือง นางแดงอ่อน

(ฉบับพิสดาร) ศรีทัศน์ไยบัว มูลตันไตร ท้าวมหาหุย โสรวัจ นิทานท้าวช่อหล่อ ท้าวกำกาดำ ท้าวยี่บัวไข
ท้าวกำพร้าวฝ้ายน้อย ลำบัวระพันระ ลำท้าวหัว ลำพญาศรีเศร้ ลำท้าวกำพร้าวฝ้ายน้อย นิทานฎีกานะโม ลำจันทะหมุด
(ท้าวกำพร้าวเมือง) หอมฮู สิ้นไชย ท้าวหงส์หิน

3. ตำนาน

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มตำนาน ได้แก่ พงศาวดารสถาปนาเมืองมหาสารคาม
เมืองวาปีปทุม ลำเถรภิเชก ชินมาลีปกรณ์ ตำนานบุญบั้งไฟ อาณาจักรศรีโคตรล้านช้าง ตำนานบุญข้าวจี
(ล้านช้าง) ตำนานบุญข้าวสารท ตำนานฟ้าแดดสงยาง จันทรคราสสุริยคราส ไผ่โลกัลป์ใหม่โลก (ไตรภูมิ)
ปฐมมุลลี กาลนั้บมือส่วย ตำนานพระบาง ตำนาน พระแซกคำ (พุทธสีหิงส์) ไตรโลกวิถิตาร นิสัยบาเจือง
ปฐมปันนา อรุ้งธาตุ กาลนั้บมือส่วย (สำนวนเก่า) ล้านช้างสืบศาสนา ปฐมกั๊ป (ตั้งฟ้าตั้งแผ่นดิน) พระธาตุ
มหาโมคคัลลาน์ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด สังฆอมธาตุ ตำนานพระกิตพระพาน

4. กลุ่มวรรณกรรมประกอบพิธีกรรม

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มวรรณกรรมประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เทศนาธรรม 2 บุญข้าว
ประดับดิน กาพย์เซ็งบุญบั้งไฟ สองหอผาสารทเผ็ง บาศรีสูตรขวัญ เทศมหาชาติอีสาน แห่ล่ล่มาหาชาติ

5. วรรณกรรมคำสอน

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มวรรณกรรมคำสอน ได้แก่ ทาน ศील ภาวนา คติธรรม (อัศจรรย์
คำสอนอีสาน) เบ็ญจคติ (คำกลอนอีสาน) คิหิปฏิบัติคำกลอนอีสาน เสียวสวาด (คำสอนสมัยโบราณแบบคาย)
ลำกลอนผญาอ้อย (อ้ายสอนหลาน) คำกลอนกฤษณาสอนน้อง ธรรมดาสอนโลก ลำชนะสันทะ มังคลสงสารเทศนา
พญาคำกอง โลกคณิต (คำสอนโลก) หรือ ลำโลกนิต (เปรียบเทียบฉบับอีสานกับโคลงโลกนิต) โลกคณิ (ยอด
คำสอน) สมาสสงสาร ปุ่สอนหลาน-หลานสอนปู่ เทศนาสอนโลก เสียวสวาด (ฉบับพิสดาร) ปัญหาคติธรรมคำคม
ลุงสอนหลาน อินทียาสอนลูก คำสอนโลกประจำปี คำสอนครองเรือน ผญา-บูรณ ลุงสอนหลานและลักษณะหลวง
ธรรมดาสอนโลก คำสอนครองเรือน ท้าวคำสอน ผญา คำคม รวมชำระของเก่าดั้งเดิม

6. กลุ่มวรรณกรรมพระพุทธศาสนา

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ได้แก่ อุนสหัสวิชัย สารากะระ
วิชาสูตร มหามูลนิพพานสูตร มังคลาสงสารเทศนา มูลกิติ โลกคณิ โลกธรรมประจำปี

7. ปกิณกะ

ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในกลุ่มปกิณกะ ได้แก่ ตำราหนังสือใบลานก้อม พระคาถาไสยศาสตร์

สรุปข้อสังเกตจากการแบ่งหมวดหมู่งานปริวรรตและงานเขียนของพระอริยานุวัตร เขมจารี ทำให้เห็นว่า ประเภทของงานเขียนมีหลากหลายประเภท ส่วนใหญ่เป็นนิทาน

ผลการศึกษาบทความทางวิชาการของพระอริยานุวัตร เขมจารี

จากการศึกษาผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารีพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2521-2529 พบว่าพระอริยานุวัตร เขมจารี ได้เขียนบทความทางวิชาการ มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) พ.ศ. 2521 บทความเรื่อง *ตำนานพระกิต พระพาน* ใน เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์อีสาน หน้า 1-65 จัดทำโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
- 2) พ.ศ. 2524 บทความเรื่อง *ภาพยแข็งบังไฟอีสาน (ภาพยวิฑูรย์บัณชิต)* ในงานสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน รวมจัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยคณาสวัสดิ์
- 3) พ.ศ. 2524 บทความเรื่อง *เทศน์มหาชาติ (ลำมหาชาติ) สักขัตติกถ 12 ชั้น* ใน งานสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน รวมจัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยคณาสวัสดิ์
- 4) พ.ศ. 2524 บทความเรื่อง *ฮีต 12 คอง 14* ใน งานสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน รวมจัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยคณาสวัสดิ์
- 5) พ.ศ. 2524 บทความเรื่อง *ประเพณีเพลงกลอนประจำเดือน* ใน งานสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน รวมจัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยคณาสวัสดิ์
- 6) พ.ศ. 2524 บทความเรื่อง *คติความเชื่อของชาวอีสาน* ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ หน้า 1-65 จัดโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7) พ.ศ. 2525 บทความเรื่อง *เสี้ยว* ใน งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 5 หน้า 7-17 จัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
- 8) พ.ศ. 2527 บทความเรื่อง *ประวัติเมืองมหาสารคาม* จัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
- 9) พ.ศ. 2529 บทความเรื่อง *กบ-บมีปาก นาค-บมีหู* จำนวน 3 ตอน ของหนังสือพิมพ์ที่ราบสูง ฉบับที่ 5-6-7 ในระหว่าง สิงหาคม-กันยายน

มีข้อสังเกตว่าบทความทางวิชาการของพระอริยานุวัตร เขมจารีนั้น เป็นบทความที่มุ่งเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรมอีสาน จากการศึกษประวัติและงานปริวรรตของท่าน ทำให้ทราบว่าท่านเป็นปราชญ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานอย่างแตกฉาน ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการสั่งสมประสบการณ์โดยตรงจากการปริวรรตคัมภีร์ไบเบิล การอ่านอักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยที่อยู่ในคัมภีร์ไบเบิล ได้ช่วยให้ท่านนำความรู้ทางวรรณกรรมอีสานมาเรียบเรียงในรูปแบบของบทความทางวิชาการ

ได้อย่างน่าสนใจ ดังนั้นประเด็นเรื่องการศึกษาลีลาวรรณศิลป์หรือสัมพันธ์ในงานเขียนของพระอริยานุวัตร เขมจารี จึงเป็นเรื่องที่ทำทนายและน่าสนใจยิ่ง

บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพระอริยานุวัตร เขมจารี ที่เขียนโดยนักวิชาการท่านอื่น

1) พ.ศ. 2534 บทความ เรื่อง พระอริยานุวัตร เขมจารี ผู้ประพาศิธรรมอันเกษม ของ ไพโรจน์ สโมสร ในมติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 577 วันที่ 13 ก.ย. 34 หน้า 40-41

2) พ.ศ. 2536 บทความ เรื่อง พระอริยานุวัตร เขมจารี : พระนักวิชาการ ในสยามรัฐ วันที่ 6 สิงหาคม 2536 หน้า 5

3) พ.ศ. 2536 บทความ เรื่อง พระอริยานุวัตร เขมจารี สัญลักษณ์และจิตวิญญาณแห่งงานอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ของ ธัญญา สังขพันธ์านนท์ ในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ 39 ฉบับที่ 44 วันที่ 4-10 เมษายน 2539 หน้า 36-38

4) พ.ศ. 2536 บทความ เรื่อง มรดกธัมมานุสรณ์แด่พระอริยานุวัตร (เขมจารี) ปราชญ์พื้นบ้าน ของ อรรถ นันทจักร ในศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 14 เล่มที่ 8 เดือน มิถุนายน 2536 หน้า 44-45

มีข้อสังเกตว่าบทความทางวิชาการที่เขียนโดยนักวิชาการท่านอื่น มุ่งเน้นการศึกษาประวัติและผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในฐานะปราชญ์ของภาคอีสาน ผู้มีความรู้ความแตกฉานในการปริวรรตวรรณกรรม และตัวอักษรธรรมอีสาน ทั้งนี้งานในลักษณะนี้ส่วนมากได้ยกย่องผลงานของพระอริยานุวัตร (เขมจารี) ให้เป็นที่ประจักษ์มากยิ่งขึ้น

งานต่อยอด สืบสาน และสร้างสรรค์ : สักเคราะห์สถานภาพงานวิจัยที่ต่อยอด

จากผลงานการปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี

ประเภทงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาและรายงานการวิจัยของสถาบันการศึกษาต่างๆ พบทั้งหมด 17 เรื่อง ส่วนมากเป็นวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทมากที่สุด โดยสถาบันการศึกษาที่ใช้ข้อมูลงานปริวรรตวรรณกรรมอีสานของพระอริยานุวัตร เขมจารี มากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่วนกลุ่มข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มากที่สุด คือ นิทานพื้นบ้าน เน้นการวิเคราะห์ ตัวละคร เช่น รายงานการวิจัยเรื่องนิทานกำพร้า : ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์ในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมบทความวิทยานิพนธ์ และตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเกี่ยวเนื่องของวิทยานิพนธ์และงานการวิจัย ดังนี้

พ.ศ. 2528 มี รายงานการวิจัยตามโครงการปริวรรตวรรณกรรมอีสานจากหนังสือผูกอีสานจากวรรณกรรมคำสอน โดยจารุวรรณ ธรรมวัตร และคำกลอนสอนโลก โดยพระอริยานุวัตร เขมจารี สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นอกจากนี้ในปีเดียวกันยังมีวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาคู่มือวรรณกรรมอีสานเรื่องเสียวสวาสดี ของนางลักษณ์ ขุนทวี ปริญาณีพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องเสียวสวาสดี จำนวน

ขุนพรหมประศาสน์ ซึ่งแต่งเป็นอักษรไทยกลางด้วยภาษาไทยถิ่นอีสาน ในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะ ขุนทวี มุ่งพิจารณาในด้านต่างๆ คือ บ่อเกิดและที่มาของเรื่อง ต้นฉบับ ผู้แต่ง เนื้อเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ ศิลปะ การประพันธ์ สวรรค์ และองค์ประกอบทางสังคมที่ปรากฏในเรื่อง และบทบาทของวรรณกรรมเรื่องเสียววาสต์ ต่อสังคมอีสาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) บ่อเกิดและที่มาของเรื่องตลอดจนผู้แต่งไม่มีหลักฐานปรากฏ จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเรื่องเสียววาสต์เป็นวรรณกรรมคำสอนโดยนำนิทานชาวบ้านและชาดก มาเป็นตัวอย่างขยายกระทู้ คติธรรม และคติโลกที่สอน ต้นฉบับโบราณจารด้วยอักษรไทยน้อยและอักษรธรรม ซึ่งมีผู้ปริวรรตและนำมาแต่งใหม่เป็นอักษรไทยกลางในเวลาต่อมา 2) เนื้อเรื่องประกอบด้วยส่วนสำคัญสองส่วน คือ โครงเรื่องใหญ่ที่เป็นแกนกลางให้เรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ และโครงเรื่องย่อยได้แก่นิทานที่นำมา ประกอบคำสอน ซึ่งเนื้อหาสาระได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งในวิถีชีวิตส่วนตัวและวิถี ราชการ 3) ลักษณะคำประพันธ์แต่งด้วยโคลงสาร (กลอนอ่านหรือกลอนแฉ่ง) 4) ศิลปะการประพันธ์ ผู้แต่ง มีลักษณะเฉพาะตัวในการเลือกเฟ้นการใช้คำให้เหมาะกับบุคคล ตลอดจนการตัดแปลงคำภาษาอื่นเข้ามาใช้ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน และการเลือกใช้คำที่มีความหมายเฉพาะในภาษาไทยถิ่นอีสานมาใช้ในวรรณกรรมได้อย่าง เหมาะสมและสละสลวย มีการใช้สัญลักษณ์ที่สามารถตีความได้ทั้งคติโลกคติธรรม ตลอดจนการใช้โวหารที่ สามารถจัดระบบได้อย่างเป็นสากล 5) สวรรค์ของเรื่องหรือแนวคิดของเรื่อง แนวคิดหลักได้แก่ ปัญญา ประเสริฐกว่าทรัพย์ การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาเป็นสิ่งที่น่าเลื่อมใสศรัทธาและยอมรับของบุคคล โดยทั่วไป และแนวคิดย่อยซึ่งมีอยู่หลายแนวคิดตามนิทานที่ปรากฏ นอกจากนี้ยังทำให้ทราบถึงโลกทัศน์ของ ชาวอีสานในด้านค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น และจริยธรรมคำสอนต่างๆ โลกทัศน์ เหล่านั้น มีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา 6) วรรณกรรมเรื่องเสียววาสต์มีบทบาทในการ จัดระเบียบสังคมอีสาน คือกำหนดบรรทัดฐานอันเป็นแนวประพฤติปฏิบัติตนของชนชาวอีสานดังที่เรียกฮึดคอง นอกจากนี้ยังให้ความบันเทิงได้เป็นอย่างดี

ปี 2529 มีวิทยานิพนธ์ของสรายุทธ ทองคำใส เรื่อง *วิเคราะห์วรรณคดีเรื่องผาแดง-นางไอ่ ฉบับของ พระอริยานุวัตรเขมจारी*

ปี 2530 มีวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเรื่อง *สุพรหมโมกขาสำนวนท้องถิ่นอีสาน* ของจันทิมา อัมฤทธิ์ หลักสูตรศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยานิพนธ์นี้อ้างอิงผลงานการปริวรรตบางเรื่องของ พระอริยานุวัตร เขมจारी คือเรื่องประเพณีโบราณบางเรื่องและเรื่องสุพรหมโมกข

ปี 2531 กุสุมา ชัยวินิตย์ สาขาไทยคดีศึกษา-เน้นมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มข้อมูลที่วิจัย ได้แก่ นิทานพื้นบ้านอีสาน 8 เรื่อง คือ ทำวุ้นหรือทำวุ้นเจียง ขุนบรมขุนทิง พญาคันทาก หน้าปากไกลกะตัน ผาแดงนางไอ่ ชูลู-นางอ้ว ก่าพำฝีน้อย วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาระบบลักษณะของศาสนาชาวบ้าน ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานด้านการวางโครงเรื่อง แนวคิดและพฤติกรรมตัวละคร และอิทธิพลของวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่มีผลต่อความเชื่อ การเผยแพร่

ปรัชญา การสะท้อนภาพความขัดแย้งและกลมกลืนทางศาสนา ความเกี่ยวเนื่องกับงานพระอริยานุวัตร คือ อ่างอิง ผลงานเรื่องพญาคันคาก

ปี 2532 พิชิต ศรีภูไฟ สาขาไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ วรรณกรรมที่ปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร จำนวน 7 เรื่อง คือ ท้าวฮุ่งหรือเจียง ขุนทิง ชูลู-นางอ้ว อินทญาณสอนลูก ท้าวคำสอน สุพรหมโมกชา คลอง 14 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสตรี ด้านคุณสมบัติ ฐานะ และหน้าที่ ผลการวิจัยคุณสมบัติของสตรี จำแนกได้ 2 ประการ คือ คุณสมบัติภายนอก และคุณสมบัติภายใน

พ.ศ. 2532 วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน ของ วิจิตรา ขอนยาง สาขาไทยคดีศึกษา-เนนมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ใดศึกษาความเชื่อจากประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรม ต่อจากนั้นนำประเพณีที่ได้ไปหาสัมพันธ์ภาพกับ ประเพณีโบราณไทยอีสานที่ปริญาณ ภิกขุ เปนผุรวรรวมไว วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานที่นำมาศึกษา ครั้งนี้มีทั้งหมด 20 เรื่อง ได้แก่ กาฬเกษ ก่ำกาดำ ก่ำพราโกแก้ว ก่ำพราผีนอย ขุนทิง ชูลูนางอ้ว จำปาสีตน จักขรพิชพรหมริน ทาวเตาคำ ทาวลินทอง ทาวหมาหุย ทาวโสวัตร นางผมหอม ปาจิต อรพิม ผาแดงนางไอ พญาคันคาก พระลัก พระราม สังขศิลป์ชัย สุริยคราส จันทรคราส และหนาผากไกลกะตน

พ.ศ. 2533 ปริญญานิพนธ์ เรื่อง *ตัวละครเอกแหวกขนบในวรรณกรรมอีสาน : ศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์* ของเครือวัลย์ ปัญญาณี หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม อ่างอิง ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี คือ บทความ ตำนานพระกิต พระพาน (2521) พญาคันคาก (2513) และสุพรหมโมกชา (2512)

พ.ศ. 2533 ปริญญานิพนธ์ เรื่อง *อุดมคติเกี่ยวกับผู้นำในวรรณคดีอีสานประเภทวรรณกรรมคำสอน* ของชัยณรงค์ โคตะนนท์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม อ่างอิง ผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี คือ คติความเชื่อของชาวอีสาน (2528) คำกลอนสอนโลก (ม.ป.ป.) ชนะสันทยอดคำสอน (2525) พระยาคำกองสอนไพร (2513)

พ.ศ. 2533 ปริญญานิพนธ์ เรื่อง *ความขัดแย้งในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน* ของ เยาวลักษณ์ กิตติชัย หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม อ่างอิง ผลงานของ พระอริยานุวัตร เขมจารี คือ ตำนานฟาแดดสูงยาง (2514) ผาแดงนางไอ (2524) พญาคันคาก (2513)

พ.ศ. 2534 วิทยานิพนธ์ เรื่อง *ชื่อบานนามเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ* ของสมศักดิ์ เส็งสาย สาขาไทยคดีศึกษา เนนมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ใดนำวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับของพระอริยานุวัตร เขมจารี ฉบับของปรีชา พิณทอง ฉบับของสุภณ สมจิตศรีปัญญา เพื่อสืบค้นหาแหล่งสถานที่จริงของชื่อบานนามเมือง

ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ และเป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อาจอิงผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี คือ บทความตำนานพระกิต พระพาน (2521) ผาแดงนางไอ่ (2524)

พ.ศ. 2534 วิทยานิพนธ์ เรื่อง *โลกทัศน์ชาวอีสานกับวรรณกรรมคำสอน* ของ จรูญรัตน์ รัตนาร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม อาจอิงผลงานของพระอริยานุวัตร เขมจารี คือ ภาพวิทยุรบบัณฑิต (2528) คำกลอนสอนโลก (ม.ป.ป.) ขณะสันทนะยอดคำสอน (2525) ทาวคำสอน (2531) พระยาคำกองสอนไพร (2531)

พ.ศ. 2536 วิทยานิพนธ์เรื่อง *คติในการครองเรือนจากวรรณกรรมอีสาน* ของทวีศรี แก้ว สาขาไทยคดีศึกษา เนนมนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษาคติในการเลือกคู่ครอง คติในการครองเรือนและผลจากการครองเรือน วิธีการวิจัย โดยศึกษาจากวรรณกรรมอีสาน จำนวน 12 เรื่อง

พ.ศ. 2542 วิจัยเรื่อง *นิทานกำพร้า : ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์ในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง* ของจากรุวรรณ ธรรมวัตร รายงานการวิจัยโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. กลุ่มสร้างเสริมศักยภาพนักวิจัยด้านอีสานคดี ประจำปี 2542

พ.ศ. 2551 วิทยานิพนธ์ เรื่อง *กระบวนทัศน์ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน* ของทิพย์วารีย์ สงนอก ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนทัศน์ในนิทานชาดกพื้นบ้านอีสาน ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ นิทานพื้นบ้านอีสานจากผลงานการปริวรรตคัมภีร์ใบลานของพระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ และเลือกศึกษานิทานชาดกพื้นบ้านอีสานจากสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน ที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2542 จำนวน 15 เล่ม โดยคัดเลือกเฉพาะนิทานพื้นบ้านอีสานที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมชาดก ซึ่งมีจำนวน 16 เรื่อง

ปี 2559 วิทยานิพนธ์ของพิพัฒน์ ประเสริฐสังข์ เรื่อง *วรรณกรรมชาดกพื้นบ้านอีสาน : ภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านความเชื่อวิถีชีวิต* การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมชาดกพื้นบ้านอีสาน ซึ่งเป็นผลงานการปริวรรตของพระอริยานุวัตร เขมจารี จำนวน 22 เรื่อง โดยมีประเด็นสำคัญประกอบด้วย การศึกษาภาพสะท้อนอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมชาดกพื้นบ้าน

ปี 2561 มีบทความของกนกเนตร จันทะนิตย์ และโสภี อุ่นทะยา ทำงานวิจัยเรื่อง *สารัตถะและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมคำสอน สำนวนพระอริยานุวัตร เขมจารี* กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมคำสอน สำนวนพระอริยานุวัตรเขมจารีพบว่า ใช้รูปแบบการแต่งแบ่งตามการจัดวรรค มี 2 รูปแบบ คือ แบ่งการจัดวรรคแบบกลอนเทศน์และแบ่งการจัดวรรคแบบโคลงหรือโคลงสาร ซึ่งการจัดวรรคแบบโคลงหรือโคลงสารจะปรากฏมากที่สุด ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในลักษณะของการให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องปรากฏมากที่สุดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวละคร การให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง

ปรากฏตามลำดับ และมีการใช้ภาษาความเปรียบ การยกอุทาหรณ์หรือการเล่านิทานมาประกอบเนื้อเรื่อง เพื่อความเข้าใจง่ายแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง รวมทั้งช่วยในการจดจำเนื้อเรื่องอีกด้วย

จากที่ประมวลเอกสารและงานวิจัยมาข้างต้น ทำให้เห็นภาพรวมของงานเขียนและงานปริวรรตของ พระอริยานุวัตรในหลากหลายประเด็น ทั้งการนำตัวบทมาจัดประเภทก็ทำให้ได้เห็นทิศทางมากขึ้นว่า มีตัวบทใดบ้างที่มีผู้ทวิวิจัยไปแล้วในประเด็นใด ทำให้เห็นทิศทางเพื่อการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ในอนาคต

สรุป

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติพระอริยานุวัตร ผลงานปริวรรต ผลงานที่จัดพิมพ์ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่ต่อยอดจากผลงานพระอริยานุวัตร ซึ่งพบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ผลงานปริวรรตพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2530 มีจำนวน 222 เรื่อง นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีการ แต่งคำเทศนา ประวัติและตำนานของสถานที่ต่างๆ โดยไม่ระบุปีที่แต่ง จำนวน 41 เรื่อง
2. เอกสารผลงานจัดพิมพ์ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่ต่อยอดจากผลงานพระอริยานุวัตรพบว่า ผลงานของพระอริยานุวัตรที่ได้รับการจัดพิมพ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2564 มีหนังสือที่จัดพิมพ์โดยทรานส์ปี ที่พิมพ์ จำนวน 31 เรื่อง ไม่ทรานส์ปีที่พิมพ์ จำนวน 20 เรื่อง บทความทางวิชาการของพระอริยานุวัตรพบว่า มีจำนวน 11 บทความ
3. อ้างอิงผลงานในงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ในระหว่าง พ.ศ. 2518-2564 จำนวน 17 เรื่อง ด้านระเบียบวิธีวิจัยพบว่า โดยมากนักวิจัยมุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลเอกสารวรรณกรรมที่ปริวรรตของพระ อริยานุวัตร เฉพาะเรื่องหรือศึกษาโดยภาพรวม และใช้ทฤษฎีต่างๆ ทางวรรณกรรมมาศึกษา เช่น สตรีนิยม โลกทัศน์ กระบวนทัศน์ สารัตถะและกลวิธีการนำเสนอ เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์สถานภาพ งานวรรณกรรมที่ปริวรรตและงานเขียนของพระอริยานุวัตร จึงช่วยทำให้เห็นทิศทางการศึกษาที่มีผู้ศึกษา ไว้ก่อนหน้าเพื่อต่อยอดงานวิจัยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- จักรพงษ์ ปุณชันธุ์. (2555). *การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจากคำผญา : กรณีศึกษาในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรนนท์ คงรักษ์. (2558). *การศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยพวน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เจษฎา อินคำ. (2556). *วรรณกรรมคำขับของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ชญาบุญตม์ จินดารักษ์. (2546). *การเชื่อมโยงความในจารีกล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชมพูนุท เมฆเมืองทอง. (2550). *การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดจังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ชยุตภักดิ์ คำมูล. (2553). *วรรณกรรมประกอบพิธีกรรมล้านนา : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.